

היום נלמד בעזרת ה':

שבועות דף לא

[סימן: תלת"א, תלמי"ד, ותל"ת, בעל"י חו"ב, סמרטוט, שומ"ע, ומטעי"ם].

הגמרא מביאה שלושה מימרות על תלמיד היושב לפני רבו, שאומרים לו מדבר שקר תרחק. ושלושה מימרות בענין שאחד נושה בחבירו שאומרים לו מדבר שקר תרחק.

מנין לתלמיד שיושב לפני רבו ורואה זכות לעני וחוב לעשיר: מנין שהדין שאסור לתלמיד לשתוק, אלא צריך להעיר לרבו, תלמוד לומר מדבר שקר תרחק.

מנין לתלמיד שרואה את רבו שטועה בדין: שאסור לו לומר שאחרי שהרב יגמור הדין אני אסתור דבריו ואסביר את הביאור מחדש, כדי שיקרא הדין על שמי. תלמוד לומר מדבר שקר תרחק.

מנין לתלמיד שאמר לו רבו: אם הרב אמר לתלמיד הרי אתה מכיר אותי שאפילו אם יתנו לי מאה מנה, אני לא אשקר, ולכן תדע שפלוגי חייב לי ממון ויש לי על כך רק עד אחד, אסור לתלמיד להצטרף עם העד כדי להעיד לטובת רבו, משום שנאמר "מדבר שקר תרחק".

קושיא: האי "מדבר שקר תרחק" נפקא: האם האיסור שהתלמיד יצטרף עם העד משום האיסור מדבר שקר תרחק, והרי כיון שאינו לעדות הוא עובר על "לא תענה ברעך עד שקר".

תירוץ: אלא, כגון דאמר ליה: שרבו אמר לו כיון שיש לי כבר עד אחד תבוא יחד עם העד ואל תעיד אלא כיון שהנתבע יראה שיש לי שני עדים, הוא יחזור בו ויודה על האמת, ועל זה החידוש שאסור לעשות כן משום שכתוב "מדבר שקר תרחק".

מנין לנושה בחבירו מנה: מי שחבירו חייב לו ממון בשווי מנה וקרקע, אסור לו לתבוע ממנו מאתיים כדי שיודה לי במנה ואז יתחייב מדין מודה במקצת בשבועה,

ויוכל לגלגל עליו שבועה גם על תביעת הקרקע שיש לו עליו, שכתוב "מדבר שקר תרחק".

מנין לנושה בחבירו מנה, וטענו מאתיים: שלא יאמר הנתבע, אני אכפור בכל המאתיים בבית דין כדי שלא אתחייב בשבועה, ואחרי כן מחוץ לבית דין הודה לו במאה, וכך לא יגלגל עלי שבועה ממקום אחר. משום שנאמר "מדבר שקר תרחק".

מנין לשלשה שנושין מנה באחד: שלא יתבע רק אחד מהשלושה, ואילו שני התובעים השניים יבואו להעיד לטובתו, וכך יוציאו ממנו מנה ויחלקו אותו ביניהם. משום שנאמר "מדבר שקר תרחק" ואסור לבעלי דין לבוא להעיד.

מנין לשנים שבאו לדין, אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה: הדין שאומרים לעשיר או שתלכש בגד כמו של העני, או שתלביש את העני בגד יקר כשלק, משום שנאמר "מדבר שקר תרחק" וזה שאינם לבושים באותו שווי עלול לגרום משוא פנים מצד הדיינים, ואף עלול לסתום את טענות הצד שכנגד.

כי הוּו אתו לקמיה דרבא בר רב הונא: כשהיו באים לדון לפני רבא בנו של רב הונא היה אומר להם הורידו את האנפילאות החשובות שברגליכם, ותבואו לדין.

מנין לדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין חבירו: משום שנאמר "מדבר שקר תרחק".

מנין לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבוא בעל דין חבירו: משום שנאמר "מדבר שקר תרחק".

רב כהנא מתני: רב כהנא היה לומד את האיסור לדיין לקבל את דברי בעל דין לפני שיבוא חבירו, מהפסוק "לא תשא שמע שוא". שמשמעותו 'לא תקבל'. ואילו את האיסור לבעל דין להטעים דבריו לדיין לפני שיבוא חבירו, למד מהפסוק "לא תשיא שמע שוא" דהיינו שאפשר לקרוא את הפסוק "לא תשא" גם "לא תשיא" משום שהמטעים דבריו שלא בפני בעל דינו אינו בוש מדברי שקר, והיינו "שמע שוא".

ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו: הגמרא מביאה מחלוקת רב ושמואל בביאור הפסוק ביחזקאל, מהו "ואשר לא טוב עשה" שרב אמר שזה מלמד על המתעבר כריב לא לו, דהיינו שבא בהרשאה מחבירו לגבות עבורו חוב שחייבים לו. ואין מעשהו מעשה טוב משום שהנושה עצמו יתכן והיה מתפשר עם החייב, ואילו הוא, שבא לגבות בתור מורשה, אינו רשאי להתפשר, ונמצא שהחייב מפסיד את האפשרות להתפשר עם הנושה שלו.

ושמואל אמר: שזה מלמד על מי שקונה שדה שיש אנשים שמערערים עליה שהיא שלהם, ובכל זאת הוא קונה אותה, מתוך שמסתמך על כח הזרוע שלו שלא יוכלו המערערים להוציאה מיזו, והרי יתכן שהמערערים צודקים, ונמצא זה מחזיק בשדה גזולה.

*

למדנו במשנה - שבועת העדות אינה נוהגת אלא בראיין להעיד

קושיא: לאפוקי מאי: מה המשנה באה להוציא שהרי כבר למדנו שמי שפסול להעיד אינו חייב בשבועת העדות.

תירוץ א': **אמר רב פפא לאפוקי מלך:** שכיון שהמלך לא מעיד ולא מעידים לו, אף שאין זה משום פסול אלא משום כבודו של מלך, לכך אין בו שבועת העדות.

תירוץ ב': **ורב אחא בר יעקב אמר לאפוקי משחק בקוביא:** שאף שפסול רק מדרבנן, בכל זאת אין בו חיוב שבועת העדות, שהרי אינו יכול לבוא להעיד.

מאן דאמר משחק בקוביא, כל שכן מלך: מי שסבר שבא לרבות משחק בקוביא ודאי שמודה שגם המלך בכלל, שכיון שאינו מעיד מהתורה, לכן אין נוהג בו שבועת העדות. אבל מי שסבר שבא לרבות מלך, יש לומר שחולק ואומר שמשחק בקוביא כיון שמן התורה ראוי להעיד, הוא מתחייב בשבועת העדות.

*

למדנו במשנה - שבועת העדות נוהגת בפני בית דין ושלא בפני בית דין, מפי עצמו, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין.

קושיא: במאי קמיפלגי: במה נחלקו חכמים ורבי מאיר האם צריך שהכפירה תהיה בפני בית דין, או לא.

אמרוהו רבנן קמיה דרב פפא בדון מינה ומינה בדון מינה ואוקי באתרה קא מיפלגי: ביאור מחלוקתם האם דבר שנלמד מחבירו בגזירה שווה, האם חייבים ללמוד את כל הפרטים מהמקום המלמד, וכאילו נכתב הדבר הלמד במקומו של המלמד וזהו 'דון מינה, ומינה'. או שניתן ללמוד בגזירה שווה את הפרט המסוים, אבל עדיין 'אוקי באתריה', שלגבי שאר הפרטים הוא נשאר במקומו, ואינו דומה לדבר המלמד לגמרי. וכיון שהמקור של שבועת העדות בתורה מדובר כשהבית דין

השביע אותו, ונלמד בגזירה שווה משבועת הפקדון שגם כשהוא נשבע מעצמו חייב בקרבן שבועת העדות. סבר רבי מאיר שנלמד משבועת הפקדון גם שאר הפרטים שכמו ששבועת הפקדון נוהגת בין אם נשבע הנתבע לשקר בבית דין, ובין שלא בבית דין, כך גם שבועת העדות חייב עליה קרבן, בין אם נשבע בבית דין ובין אם נשבע שלא בבית דין. וחכמים סוברים דון מינה ואוקי באתרה, שאמנם אנו לומדים משבועת הפקדון שחייב אם נשבע מעצמו שבועת העדות. אבל את שאר הפרטים אנו משאירים את דין שבועת העדות במקומו, שדוקא כשנשבע בבית דין חייב.

אמר להו רב פפא: אילו היינו לומדים נשבע מפי עצמו בשבועת העדות בגזירה שווה משבועת הפקדון, כיון שגם חכמים מודים לדין שדון מינה ומינה, היה חייב גם כשנשבע חוץ לבית דין, אלא שהמקור של חכמים שנשבע מפי עצמו חייב נלמד בקל וחומר בשבועת העדות עצמה, שכמו שכשנשבע מפי אחרים חייב כך גם מושבע מפי עצמו חייב, וכיון שמושבע מפי אחרים חייב רק בבית דין גם כמושבע מפי עצמו אין לחייבו רק כשנבע בבית דין ש'דיו לבא מן הדין להיות כנדון', דהיינו אין הנלמד יכול להיות יותר חמור מהמלמד.

קושיא: אמרו ליה רבנן לרב פפא: האם אפשר לומר שאין מחלוקת בין רבי מאיר לחכמים אם אומרים דון מינה ומינה או דון מינה ואוקי באתרה, דהיינו שדבר שנלמד בגזירה שווה אם לומדים מהדבר המלמד את כל הפרטים, או שאת שאר הפרטים אין לומדים ממנו. והרי למדנו במשנתנו ששבועת הפקדון נוהגת גם באנשים וגם בנשים, בין ברחוקים ובין בקרובים, בין בכשרים ובין בפסולים, ובין בפני בי"ד ובין שלא בפני בי"ד כשהוא נשבע מפי עצמו, ואילו כשנשבע מפי אחרים דעת רבי מאיר שאינו חייב רק אם כפר בבית דין. ואילו דעת חכמים שגם כשנשבע מפי אחרים חייב אפילו שלא בפני בית דין. וכל המקור שחייב במושבע מפי אחרים נלמד בגזירה שווה משבועת העדות, וסברו חכמים שאומרים שלא נלמד משבועת העדות את כל הפרטים, שאנו אומרים דון מינה ואוקי באתרה, ולכך הדין שחייב אפילו חוץ לבית דין. ואילו רבי מאיר סובר שלומדים את כל הפרטים, שאנו אומרים דון מינה ומינה, ולומדים שכמו ששבועת העדות נאמר דין מושבע מפי אחרים בבית דין בלבד, אף בשבועת הפקדון חייב מושבע מפי אחרים בבית דין בלבד.

תירוץ: מההיא אין מהא ליכא למשמע מינה: באמת מהמשנה של שבועת הפקדון מוכח שחולקים אם אומרים דון מינה ואוקי באתרה או דון מינה ומינה, אבל מהמשנה שלנו אין להוכיח שכך נחלקו.

למדנו במשנה: וחייבין על זדון השבועה.

קושיא: מנהני מילי: מנין לנו שחייבים קרבן שבועת העדות אפילו כשנשבע במזיד, והרי כל הדין של שבועת העדות נכתב בפרשה של קרבן חטאת ושל שבועות ביטוי ושל טומאת מקדש וקדשיו, ובהם חייב קרבן חטאת רק בשוגג. ואם כן, מנין לנו לומר ששבועת העדות חייבים גם במזיד.

תירוץ: דתנו רבנן בכלול נאמר בהן ונעלם וכאן לא נאמר בה ונעלם לחייב על המזיד כשוגג: כיון שבשאר הדינים שם כתוב בפסוקים "ונעלם" שהוא לשון שגגה, וכאן לגבי שבועת העדות לא כתוב ונעלם, משמע שכאן הוא גם במזיד.

*

למדנו במשנה - וחייבין על שגגתה עם זדון העדות.

שאלה: היכי דמי שגגתה עם זדון העדות: מה המציאות שמצד אחד אנו אומרים שהוא שוגג, ומצד שני אנו אומרים שהוא מזיד.

תשובה: אמר רב יהודה אמר רב: שמדובר שהוא אומר שאני יודע ששבועה זו אסורה, אבל אני לא יודע האם חייבים עליה קרבן או לא.

*

למדנו במשנה - ואין חייבין על שגגתה גרידתא.

קושיא: לימא תנינא לדרב כהנא ודרב אסי: האם נאמר שכוונת המשנה גם על מקרה שמוכא לעיל שרב כהנא ורב אסי חלקו מה אמר רב, ואחרי שרב עצמו אמר כאחד מהם, אמר השני אם כן אני נשבעתי לשקר, ואמר לו רב שכיון שלבך אנסך, אינך חייב על זה. ודין זה נאמר במשנה שגם בשוגג גמור אינו חייב שבועה, ומדוע חשש שנשבע לשקר.

תירוץ: לא אע"ג דתנן איצטריך: אף שכתוב במשנה שבשוגג גמור פטור משבועה, בכל זאת הוצרך רב להרגיעו ולומר לו שאתה אנוס, משום שהיינו יכולים לומר שרק בשבועת העדות שלא כתוב "ונעלם", לכן פטור אפילו בשוגג שהוא מעין מזיד, אבל בשבועת ביטוי שלא כתוב שם "ונעלם" היה מקום לומר שחייב אפילו באונס, לכך אמר לו רב שגם בשבועת ביטוי אתה פטור.

*

משנה: שבועת העדות כיצד: כיצד מתחייבים קרבן על שבועת העדות. ומבארת המשנה שאם אמר לשני עדים בואו ותעידו בעבורי, והם נשבעו שהם לא יודעים כלום שיכולו להעיד בעבורו, או שאמרו לו בלי להישבע שאנו לא יודעים כלום שנוכל להעיד בעבורך, והוא אמר להם אני משביע אותכם שאתם לא יודעים, והם אמרו אמן. נחשב שנשבעו לשקר, וחייבים קרבן.

השביע עליהם חמש פעמים חוץ לבית דין: אפילו אם כפרו כמה פעמים, כיון שזה היה מחוץ לבית דין, ואילו כשבאו לבית דין הם הודו לו שהם יודעים להעיד בעבורו, הרי הם פטורים. שכל החיוב הוא רק כשהיתה הכפירה בהשבעה בבית דין.

כפרו חייבין על כל אחת ואחת: אבל אם כפרו גם בבית דין אחרי שהושבעו מחוץ לבית דין, הרי הם חייבים קרבן על כל פעם שנשבעו בתחילה מחוץ לבית דין, שהכפירה בבית דין מתייחסת לכל השבועות שנשבעו מחוץ לבית דין.

השביע עליהן ה' פעמים בפני בית דין וכפרו, אינן חייבים אלא אחת אמר רבי שמעון מה טעם: רבי שמעון בא לפרש מה הטעם שחכמים אמרו שאם הושבעו העדים חוץ לבית דין חמש פעמים, ובאו וכפרו בבית דין, חייבים חמש חטאות. ואילו אם הושבעו חמש פעמים בבית דין, הרי הם חייבים רק חטאת אחת, ואפילו אם בתחילה שתקו, וכפרו רק לבסוף, ואנו לא אומרים שכפירתם שבסוף מתייחסת לכל חמשת השבועות, ויתחייבו חמש חטאות, בדומה לעדים שהושבעו חמש פעמים בחוץ וכפרו לאחר מכן בבית דין, שחייבים ה' חטאות. שכיון שנשבעו בבית דין שוב אינם יכולים לחזור ולהודות שהם יודעים לו עדות. וממילא בשבועה השניה שנשבעו לא מתחייבים על כך שהרי כבר בלא והכי לא יכולים להודות, מה שאין כן כשנשבעו חוץ לבית דין ועדין ראויים לחזור בהם אז יש תוקף לכפירתם עכשיו בבית דין לכל שבועה שנשבעו בתחילה.

כפרו שניהן כאחד שניהן חייבין: אם שני העדים כפרו ונשבעו שאינם יודעים להעיד עליו, אם העד השני כפר תוך כדי דבור לכפירת העד הראשון, שניהם חייבים, שהרי יכול העד הראשון עדין לחזור בו מכפירתו. אבל אחרי תוך כדי דיבור שאינו יכול לחזור בו אם כן אין תועלת בעדות העד השני, ולכך העד השני פטור מקרבן שבועה, והראשון חייב.

כפר אחד והודה אחד, הכופר חייב. היו שתי כיתי עדים: אם שתיהם כפרו שתיהם חייבות, כי לכל כת יש אפשרות להעיד בפני עצמה בלא קשר לעדות הראשונה.

גמרא: אמר שמואל: אם העדים ראו שמישהו רץ אחריהם ומבינים שמטרתו כדי לבקשם לבוא ולהעיד עבורו, והקדימו הם ואמרו לו אין לך מה לרוץ אחרינו, שאנו נשבעים שאין אנו יודעים עבורך שום עדות, הם פטורים מקרבן שבועת העדות, שהדין שחייבים על שבועת העדות רק אם הם מקדים התובע לבקש מהם שישבעו עבורו.

קושיא: מאי קא משמע לן תנינא: מה שמואל מחדש לנו והר ישנינו כן במשנה שאם התובע שלח ביד עבדו לבקש מהעדים שיבואו ויעידוהו, שפטורים מקרבן שבועה, ורק אם שמעו מפי התובע שיבואו להעיד לו חייבים. ואפילו אם הנתבע מבקש מהם שיבואו להעיד לתובע, אין חייבים על כך קרבן שבועה.

תירוץ: רץ אחריהן, איצטריכא ליה: שמואל מחדש שאפילו שהוא רץ אחריהם והם מבינים מדוע רץ אחריהם, בכל זאת אין זה נחשב כמו שביקש בפיו, ופטורים.